

GLAZBENA ZRNCA IZ BOSNE

Bosanska Krajina i stara glazbena tradicija

Zdenka Miletić

U davnoj prošlosti bilo je na području Bosanske Krajine trinaest franjevačkih samostana. To su: Blagaj na Sani, Bihać, Bila Stina, Blaes kod Bilaja, Krupa na Uni, Ostrvica na Uni, Krupa na Vrbasu, Kamengrad, Livče, Obrovac na Uni, Otoka, Podnovi i Zvečaj na Vrbasu. Svi su ovi samostani od 1524. g. na dalje, neki čak i prije nadiranjem Turaka razrušeni, spaljeni ili napušteni. Župe Bosanske Krajine pripale su samostanu u Fojnici do 1860. g. Podizanjem samostana u Gučoj Gori i Livnu-Gorici izvršena je nova podjela tih župa. Iza turske invazije i bečkog rata u ovim krajevima nestale su mnoge župe, tako da su se početkom 18. stoljeća održale samo dvije: Banja Luka i Motike (Petrićevac). Nije bilo župskih kuća ni crkava, nego su franjevci iz Fojnice vjerske obrede vršili po grobljima, šumama i kućama. Stanovali su također po seoskim kućama. Da bi održali dostojanstvo u tim životnim uvjetima, pročitanih u knjizi dr. J. Jelenića: *Kultura i bosanski franjevci* (II. dio) o uputama kojih se trebaju franjevci pridržavati. Evo npr. jedne: svećenik ne bi trebao jesti s ostalim ukućanima iz iste zdjele. Odjeveni u narodnoj nošnji s fesom na glavi, pješačili su iz jednog kraja u drugi vršeći dužnost župnika. Iz tih dana potječe za fratra naziv ujak, koji se do današnjih dana očuvao u Bosni među seoskim pukom. Sa sigurnošću može se reći, da su franjevci u to doba bili jedini intelektualci i politički vođe hrvatskog katoličkog puka ovdje i uopće u Bosni.

Župa današnjeg samostana na Petrićevcu mijenjala je svoje sjedište. 1626. g. je u Motikama, zatim Paprikovcu, Rakovcu, a od 1875. je na Petrićevcu. Osvrnut ću se ukratko na povijest tog samostana koji ima svojih zanimljivosti do današnjih dana.

1854. g. biskup Sunjić traži dozvolu iz Carigrada, a pomoć od cara Franje Josipa I. u Beču za gradnju novih samostana, jer su župe Krajine bile izdijeljene na tri samostana. Dobivši dozvolu, župnik u Ivanjskoj fra Franjo Čurić kupi zemljište od Jusufa Šibića, pola sata udaljeno od Banje Luke za 500 austr. dukata, zvano Petrićevac. Franjevci su dali jednu njivu, a pripomogli su i banjolučki trgovci. Temelj postaviše. Za tri godine bilo je podignuto jedno krilo i franjevci se useliše. Kad su 1878. g. pred austro-ugarskom vojskom i banjolučki muslimani predvođeni Hadži-Lojom udarili na Petrićevac, franjevci se skloniše preko Vrbasa u Delibašino Selo k trapistima, a samostan u borbi izgori. Beskućnim franjevcima ustupi beg Džinić (za kojeg se zauzeo fra Marko Marić i do-

kazao njegovu ispravnost) svoj ljetnikovac »Kumsale« gdje se franjevci privremeno nastanjuju. 1882. je ponovo samostan na Petrićevcu izgrađen i naseljen. Ni ovdje ne malakšaše snage. 1928. započeo novi samostan za kojeg sami ciglu izrađuju. Uz ovaj samostan podiže se i nova crkva sa dva tornja. Od »Ars sacra« iz Praga je oslikana, a 1935. g. naručene su orgulje s 13 registara i 2 manuala. Povijest gradnje nije se ni ovdje zaustavila. 1969. g. u snažnom potresu koji je zahvatio banjolučki kraj srušena je druga crkva i treći samostan. 1973. podignuta je treća crkva i četvrti samostan. Crkva još nije potpuno dovršena. Nižuci ove podatke o jedinom franjevačkom samostanu na području Bosanske Krajine, nižu mi se uporedo u podsvijesti slike većine samostana širom Bosne. Svi oni imaju patinu nečega davnog. Ovaj to nema. I sama okolica širokog horizonta, blago valovito zemljište čine da odudara od tipičnog bosanskog reljefa. Zeleni brežuljci, miris trave s livada, miris zemlje okolnih oranica i toplina sunca čine ono što bih lako mogla nazvati poezijom. Mislim i pitam se: zar i taj sam okvir u svakom trenutku ne svjedoči prisutnost i veličinu Božju? Gledamo li to u zrenju klasa pšenice, u raskošnom šarenilu cvjetova livada ili životnoj snazi sunca, uvijek je isti odgovor. Ako ovako čovjek gleda na Božju prisutnost, onda je razumljiva snaga bosanske duše da u svakoj prilici vjerske svete čine nastoji dostojno uzveličati i kroz popijevku. Stoga, bilo to na groblju, privatnoj kući, brvnari kapeli — uvijek je službu Božju pratilo skrušeno i sabrano pjevanje: *Zdravo tijelo Isusovo, Ponizno se Teb' klanjamo, O Marijo, bolne duše likarijo, Gospin plač* i tako redom.

Slušajući napjeve u Bosanskoj Krajini stekla sam dojam da nisu izvorni, nego prenešeni iz krajeva odakle su franjevci dolazili na vršenje dužnosti. Svakako, presađivanjem popijevke u drugi kraj, napjev je morao pretrpjeti stanovite promjene, samo što su te izmjene neznatne. Stoga se tim napjevima neću baviti, nego ću se zadržati na napjevima *Gospina plača*. Pjevanje *Gospina plača* u Bosni je stara tradicija, kojoj početak možemo naći u knjizi fra Matije Divkovića, tiskanoj bosančicom 1631. g. u Italiji. Njega zamjenjuje prerađeno izdanje fra Petra Kneževića, koje se brzo udomaćilo u Bosni, a i nekim drugim pokrajinama. Narod je za isti tekst stvarao razne napjeve te su oni, kao i drugi napjevi nastali u narodu, zajednička svojina puka. Svaki kraj ima svoj napjev, ali su pomalo prihvaćali i napjev susjednoga kraja. Iz ovog se može zaključiti da je u starije vrijeme je-

dan kraj imao samo jedan napjev za cijeli plač. Kad su upoznali više napjeva iz drugih krajeva susjednih ili udaljenih, počele su se upotrebljavati za pojedina lica ili uloge i pojedine melodije. To nije određeno, pa može služiti svaki napjev za svako lice ili ulogu. Gdje se više njeguje crkveno pjevanje, tamo prema tekstu odabiru napjev. Zanimljivo je spomenuti i to da pjevač kod izvođenja napjeva zna umetati pojedine tonove kao ukrase, ali to ne narušava osnovnu narodnu melodiju.

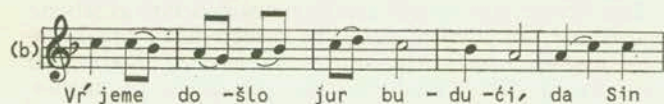
Tu vjekovima čuvanu tradiciju Bosanska Krajina je napustila u najnovije vrijeme. Pjevaju ga još samo žitelji Sanskog Mosta. Teška je spoznaja da nešto nestaje, zaboravlja se, pogotovo ako je riječ o neke vrste blagu. Zapisujem zato napjeve ovoga kraja da se ne zaborave.

GOSPIN PLAČ

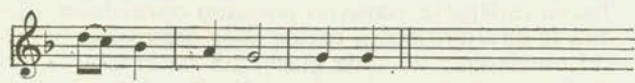
Pisac

Što ste stali o misnici, što radite redovnici?

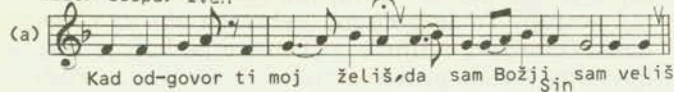

Vrijeme došlo jur buduci da sin

Bozji hotijuci.

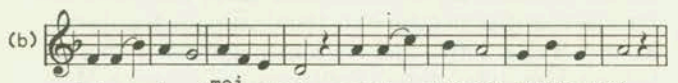
Isus, Gospa, Ivan

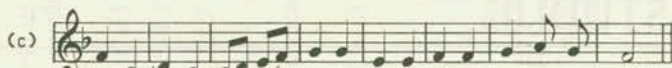
Kad odgovor ti moj želiš da sam Božji, sam veliš

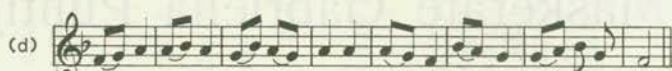
Ovako ti odgo-va-ram, i znaj dobro da ne va-ram,

Nut se dragi moj ustavi, te mi zbiljne glase javi.

Kad već, Gospo, že-liš znati, pravo ću ti sve kaza-ti.

Aj-me ljepo li-ce moga sin-ka dragog i milo-ga.

Uzevši sadržaj u cijelosti, pun je najviših istina kojima je stil i dostojanstvo utkato u svaku rečenicu. Napjev je bilježen jezikom, kojim progovara jednostavna pučka duša puna vjere. Stoljača koja su prenosila ove napjeve sama potvrđuju njihovu pravu vrijednost.

Nisam ušla u uzroke radi kojih je napuštena ova tako stara glazbena tradicija. Nije nemoguće da se i ovdje čuje jeka novih i suvremenih akorda, što potiskuje staro u stranu. Staro za stare, novo za mlade — česta je praksa u većim gradovima. Ako je to novo dostojno tekstom i napjevom svetih čina i službe Božje, onda bi bilo za jedne i druge. Tada proširimo repertoar duhovne glazbe, ali ne odbacujmo staru glazbenu tradiciju. Zar se na njoj nisu grijala tolika pokoljenja mladih i starih i ostala postojana? Mislim da je bit u tome što uopće smatramo starim ili novim, imamo li osjećaja za prave vrijednosti ili idemo za pomodarstvom. Puk u selu i gradu, isto tako stariji i mlađi nisu jednako udaljeni. Stvar je i u glazbenoj naobrazbi, ukusu aktivnih crkvenih glazbenika, župnika pa i puka. Sve to zahtijeva mnogo usklađivanja i objedinjavanja vrednota prošlosti i sadašnjosti, da bi glazba odgovarala gradu i selu, mlađima i starijim.

Na kraju, staro i novo, glazbena prošlost i sadašnjost, neznatan su dio vječnosti. Ili, još bolje je reći: sve je to samo trenutak pred Bogom; zato ga nastojmo učiniti što uzvišenijim i veličanstvenijim.

¹ Povijest franjevačkog samostana na Petrićevcu crpila iz djela: *Povijest franjevačkog samostana Petrićevac*, dr. fra B. Gavranovića.

Ne znate što biste nekome poklonili za imendan ili rođendan? Evo rješenja: kupite hrvatsku liturgijsku pjesmaricu **PJEVAJTE GOSPODU PJESMU NOVU**.

Naručuje se kod Instituta za crkvenu glazbu, Kaptol 29 41000 Zagreb ili u svim knjižarama ćirilometodskim i Kršćanske sadašnjosti.